

Norsk Farmasihistorisk Museum

Norsk Farmasihistorisk Museum ble stiftet 2. mai 1963. Museet har sitt eget styre der representanter fra ulike farmasøytiske organisasjoner og institusjoner deltar sammen med Norsk Folkemuseums direktør. Drifts ansvar og administrasjon er underlagt Norsk Folkemuseum. Norsk Farmasi- historisk Museum er også en medlems-forening.

Etter flere års monteringsarbeid ble museet åpnet for publikum i Generalitetsgården i 1974. I 1982 ble Urtehagen etablert. Den opprinnelige samlingen har i 2007 vokst til mer enn 19 000 gjenstander. Det foregår stadig et utstrakt innsamlings-, katalogiserings- og formidlingsarbeid, som i stor grad utføres av frivillige medlemmer.

Museets formål er å utvikle og formidle kunnskap om farmasiens historie og å fremme farmasihistorisk samarbeid. Arbeidsområdet er i praksis konsentrert om farmasi i Norge fra den første apotekbevillingen ble gitt i 1595 og fram til vår egen tid. Inntil begynnelsen av 1900-tallet var det lite farmasøytisk virksomhet utenfor apotekene, og museet er derfor først og fremst et *apotekmuseum*.

Offisin (salgslokale) fra Apoteket Hjorten på Grønland i Oslo, i dag på Norsk Farmasihistorisk Museum. Denne innredningen fra 1860-61 er typisk for et relativt velutstyrt norsk by-apotek på midten av 1800-tallet. Foto: Bjørg Disington. Tilhører Norsk Farmasihistorisk Museum.

Generalitetsgården

Norsk Farmasihistorisk Museum holder til i en stor murgård som fra 1760 var statens embetsbolig for kommanderende general og kontorer for Generalitetskollegiet – derav navnet *Generalitetsgården*.

Etter 1814 ble gården overtatt av regjeringen, og Finansdepartementet hadde lokaler der til den ble revet i 1916. Bygningen har derfor også vært kalt «Det gamle finansdepartement».

I 1928 ble den gjenoppført på Norsk Folkemuseum, og Norsk Sjøfartsmuseum holdt til der før Norsk Farmasihistorisk Museum overtok.

Apoteket Hjorten

Apoteket Hjorten i Christiania (Oslo) ble opprettet i 1856. Det flyttet etter en stor brann inn i en nybyggd gård i Grønland 10 i 1860-61. Der lå det helt fram til 1999.

Da apoteket skulle moderniseres i 1963 donerte apotekeren det faste inventaret i offisinet til Norsk Farmasihistorisk Museum. Etter en krevende gjenoppføring ble det åpnet for publikum i 1974. Med noen få tilpasninger framstår offisinet fra apoteket Hjorten i dag nøyaktig slik det var i 1861.

Takrosetten, som ble plukket ned i et stort antall biter og satt sammen igjen på museet, er særlig karakteristisk.

Urtehagen

Urtehagen ved Norsk Farmasihistorisk Museum ble åpnet i 1982. Den inneholder et utvalg av de vanligste legeplantene som er omtalt i norrøne legebøker, de gamle sagaene og tradisjonell folkemedisin – i alt ca. 160 forskjellige arter. Hagen kombinerer trekk fra gamle klosterhager, botaniske hager og apotekhager. De europeiske urtehagene stammer fra slutten av antikken. I klostrene ble det innredet sykehus, og i tilknytning til disse anla man hager for dyrking av legemiddelplanter.

I 1672 ble det påbudt at apotekerne i Danmark-Norge måtte ha egne urtehager for at apoteket skulle være selvforsynt med viktige råvarer.

Omvisning i urtehagen på Norsk Farmasihistorisk Museum i 2005. Privat foto.

Apoteksymboler

Apoteksymboler er kjent siden middelalderen. Opprinnelsen er uklar, men de kan ha rot i astrologiens tegn og motiver. En teori er behovet for å «skilte» i tider da mange ikke kunne lese. Apotekene fikk gjerne dyrenavn.

I Norge ble det første apoteket i en by ofte kalt Svaneapoteket, blant annet i Bergen i 1595. Andre norske dyrenavn som har vært brukt er hjort, elg, hval og bie. En del apotek ble etter hvert også oppkalt etter helgener og guder.

Særlig siden 1800-tallet har mange nye apotek hatt navn etter geografiske områder eller bydeler.

Etter at de store apotekkjedene etablerte seg i Norge i 2001, har de aller fleste apotek fått et navn som også inkluderer kjede-tilknytningen. De gamle apoteksymbolene er i stor grad byttet ut med apotekkjedenes egne felleslogoer.

Apotekenes inventar

I Europa i middelalderen var apoteket ofte bare en åpen salgsbod med reoler langs veggene. Fra 1500-tallet ble laboratoriet skilt fra offisinet, som fra da av fikk en egen og stadig flottere innredning. Etter hvert besto et typisk apotek, også i Norge, av en rekke rom med spesialisert bruk. På gateplan lå gjerne offisin med reseptur, vaktrom og apotekerens kontor. I kjelleren var materialkammeret med mange viktige råvarer som ikke tålte frost. Øverst var urteloftet med råvarer som måtte ha det tørt og luftig. Laboratoriet og støteboden lå gjerne for seg selv på grunn av støy og sikkerhetsfare. I annen etasje bodde vanligvis apotekeren med sin familie.

I tillegg til reolene besto inventaret i offisinet lenge i hovedsak av et såkalt *midtbord* hvor medisinen både ble tilberedt og utlevert. Skranke som skille mellom publikum og personale ble ikke vanlig før på 1700-tallet, og reseptur i 1800-årene. I reolene langs veggene sto såkalte *standkar* og annen emballasje med preparater for salg og til bruk i resepturen. Standkarene kunne være laget av tre, metall, glass, fajanse eller porselen. Glass og keramiske materialer var finest. Til Norge ble slik emballasje oftest importert, men det fantes også en del innenlandsk produksjon. Standkar av glass var klare fram til 1800-tallet, da også fargete og melkehvite varianter ble introdusert. Av hensyn til behov for lysbeskyttelse har dette vært påbudt siden 1933.

Offisinet i Grue apotek, ca. 1918 – et typisk norsk landapotek på begynnelsen av 1900-tallet. Sentralt i bildet er midtseksjonen, en rest av det gamle midtbordet, som lenge fantes i de fleste norske apotek. Som nummer to fra venstre ses apotekerens ektefelle, fru Karen Johanna Wilhelmine Elmenhorst. Etter at mannen var blitt arbeidsudyktig på grunn av sykdom tok hun medhjelpereksamen i 1922. Senere var hun ansatt ved apoteket inntil mannen døde og bevillingen gikk over til en annen i 1926. Ukjent fotograf. Tilhører Norsk Folkemuseum.